

Biloschuk Y. The peculiarities of tariff system of labour remuneration in the coal industry enterprises. - Article.

The current normative-legal acts that determine the labour remuneration system in the coal industry, as well as modern scientific views concerning the issues of tariff remuneration system of miners are analyzed. The directions of the state policy in determining the remuneration of labour conditions of the coal industry are considered. It is determined that as one of the following direction should apply gradual transfer of miners in the payment on an hour basis.

Key words: salaries, wages in the coal industry, motivation miners wage system, tariff wages, tariff wages of the coal industry, the hourly wages of miners.

УДК 343.916[(477)(075.8)]

В.П. Бодаєвський,

*к.ю.н., доцент кафедри спеціальних правових дисциплін
Кримського економічного інституту ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана», м. Сімферополь*

**ВІЙСЬКОВО-КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО:
МІСЦЕ У ВІТЧИЗНЯНІЙ СИСТЕМІ ЗАКОНОДАВСТВА,
ПРОБЛЕМА ПОНЯТТЯ ТА АДЕКВАТНІСТЬ ТЕРМІНОЛОГІЇ**

У статті розглядається дискусійна в науці кримінального права проблема стосовно визначення поняття «військово-кримінальне законодавство». Місце у вітчизняній системі законодавства нормативних приписів, котрі позначаються цим терміном, викликає необхідність ставити питання про адекватність його застосування. Освітлена суть даної проблеми на сучасному етапі розвитку кримінального права в Україні. Пропонуються для обговорення конкретні шляхи її рішення.

Ключові слова: законодавство про кримінальну відповідальність, військово-кримінальне законодавство, кримінальний закон, військово-кримінальні норми, нормативні приписи, військові злочини, військовослужбовець, військовозобов'язаний.

Як відомо, нормативні приписи, у яких знайшли своє відображення правові норми про кримінальну відповідальність за злочинні посягання на військовий правопорядок, мають своїм завданням захист боєздатності і боєготовності Збройних Сил України, інших військ, військових формувань та органів з метою забезпечення військової безпеки України, особистості військовослужбовців, їх прав та свобод, військової дисципліни та усього порядку несення або проходження військової служби.

Особливості даного правопорядку та, відповідно, завдань нормативних приписів, котрі здійснюють його правову охорону, обумовлюють розпо-

всюдженість у спеціальній юридичній літературі традиційного для вітчизняного кримінального права поняття «військово-кримінальне законодавство». Проте, автори посилаючись на вказаний термін по-різному його розуміють та не роз'яснюють яка відносно самостійна частина системи законодавства (окрема галузь, підгалузь або інститут), на сучасному етапі розвитку вітчизняного кримінального права, ним позначається. Крім того, в науці військового права сталою є позиція, що норми військово-кримінального законодавства входять також і в систему військового права [1, с.28]. Між тим, в Україні на теперішній час не існує жодного законодавчого акту (крім Кримінального кодексу), що б встановлював кримінальну відповідальність за злочинні посягання на військовий правопорядок.

Отже, розглядувана проблема та тема цієї статті представляються актуальними та такими, що відповідають вимогам сучасності. Вони формують мету даного дослідження, якою є визначення місця нормативних приписів, що позначаються терміном «військово-кримінальне законодавство», у вітчизняній системі законодавства, а також аналіз змін у розумінні змісту поняття «військово-кримінальне законодавство» та перевірка адекватності цього терміну.

Історичний розвиток вітчизняних «військово-кримінальних» норм вказує на те, що вони традиційно виділялися в нормативні приписи окремого закону (наприклад, у дореволюційній Росії – це Військовий статут про покарання, у колишньому СРСР – Закон про кримінальну відповідальність за військові злочини), або в нормативні приписи окремого розділу (глави) відповідного законодавчого акту (наприклад, кримінальні кодекси союзних республік, що входили у склад СРСР, зокрема КК України 1960 р.). Необхідно також відзначити, що така традиційність у закріпленні норм про військові злочини властива більшості країн світу. Так, наприклад, в таких державах як Китай, Польща та в країнах СНД, дані правові норми зібрані у розділ (главу) їх КК, проте в США вони складають окремий законодавчий акт – Єдиний кодекс військової юстиції США; в Англії – Акт про армії; в Німеччині – Закон про військові злочини; у Франції – Кодекс військової юстиції [2, с.7; 3, с.26-43].

У сучасній Україні правові норми, що встановлюють кримінальну відповідальність за злочинні посягання на військовий правопорядок, безпосередньо передбачені як у ряді статей Загальної частини (наприклад, нормативні приписи про призначення кримінальних покарань військовослужбовцям та іншим прирівняним до них особам, а також про співучасть у військових злочинах), так й розділом XIX Особливої частини КК України 2001 р.

Згідно з положеннями ст. 3 цього Кодексу тільки він становить законодавство України про кримінальну відповідальність (ч. 1 даної статті) та тільки ним визначаються злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки (ч. 3). Для позначення кримінального законодавства України чинний КК оперує такими поняттями, як «законодавство про кримінальну відповідальність» (застосовується у назві та текс-

ті ч. 1 ст. 3 цього Кодексу) та «закон про кримінальну відповідальність» (застосовується у назві розділу II та у його складових: тексті частин 2, 4, 5 ст. 3, у текстах і назвах статей 4, 5, а також у назвах статей 6, 7, 8), котрі, як вважається в теорії кримінального права, є тотожними поняттями. Разом з тим, починаючи з часів коли вітчизняне законодавство про кримінальну відповідальність за посягання на військовий правопорядок складалося із окремих законодавчих актів традиційно використовуються, як зазначалося, терміни «військово-кримінальне законодавство» та «військово-кримінальний закон». У той же час, зміни, що відбулися в кримінальному законодавстві України істотним чином вплинули на зміст та місце військово-кримінального законодавства в системі сучасного українського законодавства, а також викликали деякі сумніви в обґрунтованості використання термінів «військово-кримінальне законодавство» та «військово-кримінальний закон» для позначення певної сукупності нормативних приписів «військово-кримінальної» направленості [4]. В Україні ця проблема не знайшла середі вчених належної уваги, але окремі її аспекти на монографічному рівні були висвітлені у кандидатській дисертації П.П. Богуцького («Військове право в системі права України» – Одеса, 2009 р.) [5]. На теперішній час, найбільш відомими публікаціями на цю тему залишаються роботи радянських та російських вчених, таких як Х.М. Ахметшин, М.І. Борисенко, А.Г. Горний, А.А. Тер-Акопов, А.А. Толкаченко, Г.І. Чангулі, В.М. Чхіквдзе, С.М. Шарапов та інші. Між тим, розглядувані питання мають не тільки теоретичне, але й практичне значення, оскільки чи не кожна реальна ситуація в сфері протидії злочинам, в тому числі військовим, в тій чи іншій мірі вирішується з урахуванням того, що ми вважаємо кримінальним законодавством, яка його роль, а яка інших джерел у визначенні кола забороненого і караного та дозволеного і схвалюваного [6, 348].

В теорії кримінального права розповсюдженою є думка що військово-кримінальне законодавство – це сукупність норм Загальної та Особливої частин кримінального законодавства, що застосовуються виключно до військовослужбовців, котрі проходять військову службу за призивом або за контрактом, та до громадян, що перебувають у запасі, під час проходження ними військових зборів, у зв'язку з вчиненням злочинів [7, с.30]. Що стосується терміну «військово-кримінальний закон», то в юридичній літературі він не знайшов широкого застосування, а в тих небагатьох випадках, коли це відбувалося, він вказувався у значенні терміну «військово-кримінальне законодавство» [8, с.117] – тому далі ми будемо використовувати тільки це поняття.

З цього приводу слід зазначити, що в теорії кримінального права існує концепція (сформульована російськими вченими) про те, що норми, які встановлюють кримінальну відповідальність військовослужбовців за загальнокримінальні злочини, також є складовою військово-кримінального законодавства. Ця концепція ґрунтується на тому, що загальнокримінальні злочини вчинені військовослужбовцями, також як й військові злочини,

негативно впливають на військовий правопорядок, оскільки вчиняються особами, котрі повинні бути гарантами безпеки людини, суспільства та держави [9, с.7; 10, с.30].

Дане питання в науці кримінального права є дискусійним та потребує окремого дослідження, а тому ми не вступаючи у полеміку викладемо тільки основні аспекти своєї позиції відносно досліджуваної проблеми. На наш погляд, домінуючою ознакою в цьому випадку повинна бути військово-протиправність, але вона є необхідною (обов'язковою) тільки для військових злочинів, оскільки вказує, що такими злочинами є діяння передбачені, як зазначалося, виключно розділом XXI КК України [2, с.8]. Це твердження відстоювалося, наприклад, такими вченими як І.Т. Голяков, А.Г. Горний, М.Я. Савицкий, В.М. Чхіквадзе. У теперішній час його підтримують В.В. Сидорин, С.М. Шарапов, М.О. Шулєпов, М.І. Хавронюк та інші. Зокрема, професор В.М. Чхіквадзе вказував, що «Військово-кримінальні закони (маються на увазі лише матеріальні військово-кримінальні закони) визначають військові злочинні діяння та покарання, котрі застосовуються судом до осіб, що вчинили ці діяння» [8, с.26, с.117]. Крім того, загально визначеними є положення, що військові злочини традиційно характеризуються підвищеною суворістю покарань, так як це обумовлено особливістю їх суспільної небезпечності – вони посягають на військовий правопорядок, а значить на бойову готовність та безздатність військ, що у свою чергу негативно впливає через військово безпеку на національну безпеку нашої держави (відносини вищого порядку). Проте, встановлення підвищеної суворості покарань для військовослужбовців за вчинення ними загальнокримінальних злочинів або навпаки більш м'яких покарань, чи інших «привілеїв» у таких випадках, означає порушення основних загальноправових принципів, закріплених в ст. 24 Конституції України, про рівність всіх громадян у конституційних правах і свободах; про рівність перед законом, а також про заборону встановлення будь-яких привілеїв та обмежень, як представляється в нашому випадку, за професійними ознаками. Але, відсутність особливостей застосування до військовослужбовців нормативних приписів про загальнокримінальні склади злочинів, роблять безпідставним, на наш погляд, віднесення їх до «військово-кримінальних».

Місце військово-кримінального законодавства у системі законодавства України, як представляється, визначено на законодавчому рівні – цитованими вище нормативними приписами частин 1 та 3 ст. 3 КК України, тобто військово-кримінальне законодавство є невід'ємною складовою частиною законодавства України про кримінальну відповідальність. Як слушно зазначив з цього приводу С.М. Шарапов, у системі законодавства основним структурним утворенням є галузь законодавства. У структурі галузі кримінального законодавства не може існувати іншої галузі та іншого законодавства. Крім того, кримінальне законодавство, що складається з одного акту (кримінального кодексу), як галузь системи законодавства не може містити в собі «невіддільних» від нього норм якого-небудь іншого законо-

давства (військово-кримінального, митного, екологічного тощо.). В іншому випадку слід допустити існування в кримінальному законодавстві «невіддільних» від нього норм «ювенально-кримінального», «еколого-кримінального», «транспортно-кримінального» та іншого подібного «законодавства». Отож, підтвердження «невіддільності» норм військово-кримінального законодавства від кримінального законодавства з позиції теорії права не є необхідним, оскільки у будь-якому випадку дані норми є нормами тільки цього (тобто кримінального) законодавства» [4].

З даним висловлюванням важко не погодитися, але при цьому необхідно додати, що зазначена частина вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність зберігає міжгалузевий характер, оскільки його нормативні приписи відображають правові норми, котрі у своїй більшості є бланкетними та відсилають до правових норм, що закріплені у нормативних приписах військового законодавства. Як справедливо підкреслив М.І. Хавронюк «для того, щоб зрозуміти, чи було посягання на порядок несення (проходження) саме військової служби, необхідно встановити, чи було покладено відповідними актами законодавства на військовослужбовця обов'язок діяти певним чином, або навпаки утриматися від певної поведінки» [11, с.1119].

Наведене дозволяє стверджувати, що поняття «військово-кримінальне законодавство» співвідноситься з поняттям «законодавство про кримінальну відповідальність» як загальне та його частина.

В теорії права прийнято вважати, що система законодавства складається із галузей, підгалузей, інститутів та нормативних приписів [12, с.314]. Як ми встановили, військово-кримінальне законодавство не є окремою галуззю законодавства, оскільки являється невід'ємною частиною кримінального законодавства, а тому не має своїх специфічних предмета та метода правового регулювання [1, с.29]. Тому логічно вважати, що воно представляє собою підгалузь чи інститут кримінального законодавства.

Поняття підгалузі законодавства декілька ширше поняття інституту, так як це підсистема однорідних предметно пов'язаних інститутів певної галузі права. Підгалузь законодавства називають ще укрупненим інститутом.

Під інститутом законодавства в теорії права розуміють сукупність нормативних приписів галузі законодавства, що виражають зміст взаємозалежних правових норм, які регулюють певну групу (вид) суспільних відносин, а також суспільні відносини або їх елементи [12, с.306-307, с.316].

На наш погляд військово-кримінальне законодавства є підгалуззю кримінального права, оскільки об'єднує інститути Загальної частини КК України, котрі передбачають спеціальні нормативні приписи відносно військовослужбовців та прирівняних до них осіб, та інститут військових злочинів Особливої частини КК.

В даному випадку слід вказати, що наведене вище визначення військово-кримінального законодавства як сукупності правових норм, на наш погляд, є некоректним, оскільки правова норма є первинним елементом сис-

теми права, а в даному випадку необхідно вести мову про нормативний припис, як первинний елемент системи законодавства у якому відображається норма права. Вони, як і поняття «право» та «законодавство», хоча й тісно пов'язані між собою, але не є тотожними і співвідносяться як форма та зміст.

Отже, у зв'язку з тим, що «невіддільність» нормативних приписів в яких відображаються правові норми про кримінальну відповідальність за військові злочини, від іншого кримінального законодавства закріплено в Україні на законодавчому рівні, представляється необхідним говорити про неадекватність терміну «військово-кримінальне законодавство». В іншому випадку, це суперечило б зазначеним положенням кримінального закону та теорії права, оскільки розглядуваний термін вказує на відокремленість військово-кримінального законодавства від кримінального законодавства, а також існування в системі українського законодавства окремих «військово-кримінальних» нормативних актів. На наш погляд, для позначення досліджуваної підгалузі кримінального законодавства доцільно використовувати термін «законодавство про кримінальну відповідальність щодо військових злочинів», оскільки він більш повно відображає сутність і «невід'ємність» цієї підгалузі від кримінального законодавства.

У свій час, С.М. Шарاپовим для позначення вказаних нормативних приписів у російському кримінальному законодавстві пропонувався термін «кримінальне законодавство про відповідальність військовослужбовців» [4]. Ми вважаємо, що наведене поняття потребує деяких уточнень. По-перше, воно звужує перелік суб'єктів військових злочинів до військовослужбовців, тоді як традиційно вітчизняним кримінальним законодавством, крім військовослужбовців, у цей перелік включаються ще й прирівняні до них особи – військовозобов'язані під час проходження ними навчальних (чи перевірних) або спеціальних зборів. По-друге, цей термін охоплює не тільки військові злочини, але й загальні злочини вчинені військовослужбовцями, що на нашу думку, як зазначалося вище, є безпідставним.

Таким чином, вище викладене вказує на те, що у зв'язку із змінами кримінального законодавства, котрі відбулися з прийняттям чинного КК України, для позначення нормативних приписів у яких знайшли своє відображення правові норми про кримінальну відповідальність за злочинні посягання на військовий правопорядок, доцільно використовувати термін «законодавство про кримінальну відповідальність щодо військових злочинів», під яким необхідно розуміти підгалузь кримінального законодавства, що складається із інститутів Загальної частини КК України, котрі включають нормативні приписи про специфіку кримінальної відповідальності військовослужбовців та військовозобов'язаних під час проходження ними навчальних (чи перевірних) або спеціальних зборів, а також інституту військових злочинів Особливої частини КК України.

Література:

1. Военно-уголовное право: Учебник. Серия «Право в Вооруженных Силах – консультант» / [Ахметшин Х.М., Белый И.Ю., Бражник Ф.С., Иванов А.Л., Изотов Д.М., Зателепин О.К., Любовь Я.В., Тер-Акопов А.А., Толкаченко А.А., Шарапов С.Н., Шулепов Н.А.]. – М. : «За права военнослужащих», 2008. – 384 с.
2. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини): навч. посіб. / Г.М. Анісімов, Ю.П. Дзюба, В.І. Касинюк та ін.; за ред. М.І. Панова. – Х. : Право, 2011. – 184 с.
3. Денисов С.Ф., Бодаєвський В.П. Кримінальна відповідальність військовослужбовців за корисливі посягання на військове майно (ст. 410 КК України) : монографія / С.Ф. Денисов, В.П. Бодаєвський. – Запоріжжя : КПУ, 2011. – 324 с.
4. Шарапов С.Н. Военно-уголовное законодательство: новая дефиниция старого термина / С.Н. Шарапов // Электронное научное издание «Военное право». – 24.03.2009 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.voennopravo.ru/node/3347>– Назва з титул. екрану.
5. Богуцький П.П. Військове право в системі права України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / П.П. Богуцький. – Одеса, 2009. – 216 с.
6. Навроцький В.О. Про співвідношення понять «кримінальне право» та «кримінальне законодавство» / В.О. Навроцький // Теоретичні та прикладні проблеми кримінального права України : матер. міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Луганськ, 20–21 травн. 2011 р.) / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ. : РВВ ЛДВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. – С. 348.
7. Закомолдин Р.В. Преступления против военной службы и военные преступления : словарь-справочник / Р.В. Закомолдин. – М.: NOTA VENE, 2010. – 120 с.
8. Чхиквадзе В.М. Советское военно-уголовное право : учебное пособие / В.М. Чхиквадзе. – М. : Юрид. изд-во Мин. юст. СССР, 1948. – 452 с.
9. Преступления против военной службы (Военно-уголовное законодательство Российской Федерации) : научно-практический комментарий Уголовного кодекса Российской Федерации / [Ахметшин Х.М., Петухов Н.А., Тер-Акопов А.А., Уколов А.Т.]. – М. : ГУП ВТИИ, 1999. – 197 с.
10. Сидорин В.В. Сравнительно-правовой анализ национальных систем современного военно-уголовного законодательства России, Франции и Германии : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / В.В. Сидорин. – М., 2000. – 195 с.
11. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 8-е вид., перероб. і доп. – Х. : Фактор, 2011. – 1280 с.

12. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : Підручник. – 2-ге видання / О.Ф. Скакун. – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 520 с.

Бодаевский В.П. Военно-уголовное законодательство: место в отечественной системе законодательства, проблема понятия и адекватность терминологии. – Статья.

В статье рассматривается дискуссионная в науке уголовного права проблема касательно определения понятия «военно-уголовное законодательство». Место в отечественной системе законодательства нормативных предписаний, которые обозначаются этим термином, вызывает необходимость ставить вопрос об адекватности его применения. Освещена суть данной проблемы на современном этапе развития уголовного права в Украине. Предлагаются для обсуждения конкретные пути ее решения.

Ключевые слова: законодательство об уголовной ответственности, военно-уголовное законодательство, уголовный закон, военно-уголовные нормы, нормативные предписания, воинские преступления, военнослужащий, военнообязанный.

Bodayevskiy V.P. Military-criminal legislation: its place in the domestic system of legislation, the problem of the concept and the adequacy of terminology. – Article.

The debatable in the science of criminal law problem concerning the decision of the concept «military-criminal legislation» is examined in this article. Place in the domestic system of legislation of normative orders which are engulfed by this term, the question about adequacy of its application is put. The essence of this problem on the modern stage of development of criminal law in Ukraine is lighted up. The concrete ways of its decision are offered for a discussion.

Keywords: legislation about criminal responsibility, military-criminal legislation, criminal law, military-criminal norms, normative orders, military crimes, serviceman, liable for military service.

УДК 342.95:613/614

І.О. Буряк

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ГРОМАДЯН НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛІКАРСЬКИМИ ЗАСОБАМИ

У статті досліджено окремі питання реалізації права громадян на забезпечення лікарськими засобами. Особливу увагу приділено питанням доступності лікарських засобів для всіх категорій громадян України.

Ключові слова: право на забезпечення лікарськими засобами, пільгове забезпечення, рідкісні (орфанні) захворювання, комунальні аптечні заклади.